

JPTE Irodalomtudományi Füzetek

„de nem felelnek, úgy felelnek”
*A magyar líra a húszas–harmincas évek
fordulóján*

Szerkesztette:
KABDEBÓ LÓRÁNT
KULCSÁR SZABÓ ERNŐ

A Janus Pannonius Tudományegyetem
Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszékének kiadása
Janus Pannonius Egyetemi Kiadó
Pécs, 1992

A kötet az OTKA anyagi támogatásával jelent meg.
© Horányi Özséb, 1992

Tartalom

7	Bevezetés	
11	Úttévesztés vagy útra találás?	TAMÁS ATTILA
21	A kettévált modernség nyomában (A magyar líra húszas-harmincas évek fordulóján)	KULCSÁR SZABÓ ERNŐ
53	Költészetbeli paradigmaváltás a húszas évek második felében	KABDEBŐ LÓRÁNT
83	Korszakhatár-e? Avagy: költők a damaszkuszi úton?	BORI IMRE
95	Versváltás és prozódia (Vázlat az új klasszicizmus babitsi fogalmáról)	SZIGETI CSABA
111	A húszas-harmincas évek költészetének domináns poétikai, retorikai alakzatai	THOMKA BEÁTA
123	Műfaj és változás	BÁNYAI JÁNOS
135	Objektív kórus-árnyjáték (Füst Milán: <i>Habok a köd alatt</i>)	ANGYALOSI GERGELY

A paradigmaváltás és a totális diktatúrák (Vázlat a harmincas évekről)	145
ILLÉS LÁSZLÓ	
A modernség-fogalom változásai a húszas évek költészetében	167
TVERDOTA GYÖRGY	
A húszas évek vége a magyar avantgarde költészet szemszögéből	175
DERÉKY PÁL	
Maurice Carême – visszatérés a költészethez	191
FERENCZI LÁSZLÓ	
A modern költőiség „szótára” és „grammatikája”	199
BODNÁR GYÖRGY	
Paradigmaváltás? Korszakhatár?	207
SZABOLCSI MIKLÓS	
Paradigmák az irodalomban és az irodalomtudományban	217
BÓKAY ANTAL	
Többirányzatú, többfázisú korszakváltás	235
NÉMETH G. BÉLA	

Bevezetés

A Janus Pannonius Tudományegyetem Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszékei a Magyar Irodalomtörténeti Társasággal, a TIT Pécs-Baranyai Szervezetével, az Irodalomtörténeti Társaság Dél-Kelet Dunántúli tagozatával, a pécsi Művészetek Házával és az Expressz Utazási Iroda Baranya Megyei Szervezetével közösen 1991. április 11–14. között tudományos ülásszakot rendezett

PARADIGMAVÁLTÁS(?) AZ 1920/30-AS ÉVEK LÍRÁJÁBAN

címmel. A kollokviumon előadásra, illetőleg hozzászólásra felkértük a kérdéskör hazai és külföldi szakembereit. Előadásokat tartottak: Aknai Tamás, Angyalosi Gergely, Bányai János, Bodnár György, Bókay Antal, Bori Imre, Dávidházi Péter, Dérczy Péter, Deréky Pál, Ferenczi László, Gerold László, Kabdebó Lóránt, Kenyeres Zoltán, Kovács András, Kulcsár Szabó Ernő, Szabolcsi Miklós, Szigeti Csaba, Szigeti Lajos, Tamás Attila, Thomka Beáta, Tverdota György. A kollokvium összegző zárószavát Németh G. Béla akadémikus, az MTA I. Osztályának elnöke tartotta.

A tudományos ülásszakot előkészítő körlevélben vázoltuk a konferencia programját:

A XX. századi magyar irodalom hatvanas években kialakított fejlődés-történeti koncepciója olyan esztétikai és irodalomelméleti elvekre épül, amelyek elsősorban ideológiai és esztétikorténeti értelemben transzcendentálták az irodalmi jelenséget. Transzcendentálták, illetve deliteralizálták is, amennyiben annak lényegét irodalmon túli dimenziókból származtatták. Ez a koncepció ezért lényegében már születése pillanatában vitatható volt, pozíciói azonban Bori Imre és mások kezdeményezése ellenére meggingathatatlanok maradtak – egészen a hetvenes évek végéig. A világirodalmi és hazai irodalmi folyamatok ekkorra már nyilvánvalóvá tették, hogy a szociálideológiai eredetű konstrukció elsősorban azért tartathatatlannak, mert éppenséggel azokat a történeti-poétikai változásfolyamatokat képtelen megragadni, amelyekben az irodalmi jelenség történetisége *csak az irodalomra jellemző* formákban fejeződik ki. (Nyilvánvaló jele volt az ilyen komponensek elhanyagolásának, hogy a modern líratörténet, a nemzeti irodalomtörténet kézikönyvei a lehető legformálisabb, és pedig nemzedéki – a Nyugat első, második, harmadik stb. „nemzedéke” – szerkesztetbe tudta csak foglalni, lehetetlenné téve így a műfaj valóságos történetében végbement változások természetének poetológiai értelmezését.)

Mivel a nemzetközi szakirodalomban utóbb számos sikeres kísérlet történt az irodalmi paradigma- és korszakváltás belső, az irodalmi kifejezésformák világában tettenérhető szemléleti tartalmainak újszerű megközelítésére, elérkezettnek látszik az idő arra, hogy ezek tükrében tegyünk kísérletet a 20/30-as évek jelentős fordulatot hozó lírai korszakváltásának feltárására. A történeti avantgarde lezárulása és az egyelőre „lírai újklasszicizmusnak” nevezett irányzat kibontakozása egymással párhuzamosan megy végbe, olyan alkotók közreműködésével, mint Kassák Lajos, József Attila, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor vagy Illyés Gyula és mások. Vizsgálataink ennek értelmében a korszakváltás poétikai-szemlélettörténeti komponenseinek felderítésére, a világképi sajátosságok meghatározására irányulnak, annál is inkább, mivel – ahogyan ezt a világlíra rokonítható folyamatai mutatják – éppen ezekben az évtizedekben zajlik le a klasszikus modernség irányzatainak átfordulása olyan líraformációkba, amelyek lényegében mai formanyelveinek alapjait is kialakították (hermetizmus, absztrakt tárgyiasság, tudatlíra, új alanyiség), s jelen van a neoavantgarde és posztstrukturális poétikában is. Kutatásainkban ezért kulcsszerepe lesz a költészettörténeti korszakváltás alaki-poétikai leírásának, a közép-

pontban álló nagy életművek e szempont szerinti értelmezésének, és az így keletkező paradigmák új irodalomtörténeti kontextusba való beillesztésének. A harmincas évek költészettörténetét így módon sikerülhet valóságos irányzati tagoltságában leírni és értékelni, s kiszabadítani az újklasszicizmus, illetve az újrealizmus fogalmaival félrevezető módon rögzített hagyományos képletekből.

Jelen kötetünk a konferencia vitáinak alapján készített tanulmányokat adja közre.

Pécs, 1991. október

A szerkesztők